

§ 9. Прийняття тактичних рішень

Тактичні рішення відіграють значну роль при встановленні обставин учиненого правопорушення та доказової інформації у кримінальному провадженні. Застосування засобів криміналістичної тактики дозволяє знаходити виходи зі складних слідчих ситуацій та змінювати їх. У цьому сенсі прийняття тактичних рішень є основою отримання доказової інформації щодо механізму кримінального правопорушення та особи, що його вчинила.

Тактичне рішення являє собою складний вольовий акт суб'єкта слідчої (судової) діяльності при встановленні обставин кримінального правопорушення.

Відсутність необхідності фіксації тактичних рішень на папері (за винятком окремих випадків), та формулювання їх на рівні розумової діяльності, сприяє динамічності у вирішенні тактичних завдань розслідування. Останні визначаються різними варіантами розвитку певної слідчої ситуації і метою, для досягнення якої приймаються тактичні рішення.

Прийняття тактичних рішень при розслідуванні кримінальних правопорушень залежить від багатьох факторів, основними з яких є психологічні особливості особи, яка приймає рішення. Вказані особливості мають значення у випадках, коли є невизначеність щодо наслідків прийняття того чи іншого рішення або коли часу на обмірковування й оцінку інформації, необхідної для прийняття рішення, недостатньо. У таких ситуаціях тактичні рішення приймаються з використанням досвіду, спостережливості й здатності суб'єкта слідчої (судової) діяльності до аналізу та синтезу наявної інформації.

На прийняття тактичних рішень також впливають наявні прецеденти у практиці розслідування та наукові розробки в галузі криміналістичної тактики із цього питання. Швидкість при прийнятті тактичних рішень іноді не може виключати випадків, коли мета тактичного впливу не досягається в повному обсязі. Відповідно до діяльності суб'єкта слідчої (судової) виникнення таких випадків можна розглядати у двох аспектах: об'єктивному (рівень розвитку криміналістики й використання нових способів учинення правопорушень та ін.) і суб'єктивному (рівень підготовки особи, що приймає рішення, його вміння орієнтуватися в нетипових слідчих ситуаціях та ін.).

Прийняття тактичних рішень здійснюється в певній послідовності. Вказана послідовність складається з логічно пов'язаних між собою етапів, до яких належать: а) аналіз інформації, що стосується різних сторін процесу розслідування; б) визначення мети тактичного впливу; в) формулювання завдання, що необхідно вирішити; г) визначення засобів і способів вирішення завдання; д) вибір тактичного рішення з можливих варіантів; е) реалізація рішення.

Прийняття тактичного рішення певною мірою залежить від слідчої ситуації, що склалася, зміст якої впливає на його вибір. Однак вказана послідовність прийняття тактичних рішень майже завжди є незмінною. Виняток становлять ситуації прийняття рішень у малі терміни часу, коли певні етапи прийняття не осмислюються особою за браком часу. Ймовірний пропуск деяких зі складових прийняття тактичного рішення компенсується досвідом особи, що приймає рішення, його здатністю до рефлексивного мислення.

Розкриємо кожний із вказаних етапів прийняття тактичного рішення.

Еман 1. Інформація, що піддається аналізу при прийнятті тактичного рішення може бути поділена на такі види: а) інформація, щодо способів підготовки, вчинення і приховування; мотиву; мети і суб'єктивного ставлення особи до вчинення кримінального правопорушення; б) інформація щодо поведінки підозрюваного і займаної ним позиції; в) інформація щодо інших осіб (родичів, знайомих підозрюваного та ін.), що різними способами протидіють установленню обставин правопорушення; г) інформація щодо наявного часу, засобів та способів, необхідних для прийняття і реалізації рішення; ґ) інформація щодо прогнозованого результату рішення та ін.

Еман 2. Аналіз інформації сприяє формуванню мотиву дії, який поступово перетворюється на мету здійснення тактичного впливу. Мета як бачення кінцевого результату є наслідком спонукання особи діяти певним чином задля встановлення всіх обставин кримінального правопорушення. При встановленні вказаних обставин особа керується, з одного боку, своїми обов'язками, відповідно до процесуального статусу, а з другого боку, — професійною честю, що внутрішньо мотивує до вирішення завдань, що виникають, та прийняття тактичних рішень.

Еман 3. Для досягнення поставленої мети формулюються завдання, що конкретизуються залежно від слідчої ситуації, що склалася. Стосовно поставленої мети завдання можуть мати загальний характер або більш конкретний. Наприклад, загальний характер мають завдання системи слідчих (розшукових) дій, а більш конкретний — завдання окремої слідчої (розшукової) дії. Крім того, завдання формулюються щодо певного об'єкта тактичного впливу. При прийнятті тактичного рішення інформація про об'єкт посідає важливе місце, оскільки він сприяє отриманню нової інформації про обставини вчинення правопорушення. До об'єктів тактичного рішення належать: слідча ситуація; планування; дії, пов'язані з організацією підготовки і проведенням слідчої (розшукової) дії; дії, пов'язані з організацією підготовки і проведенням системи слідчих (розшукових) дій; дії, пов'язані з організацією підготовки і проведенням тактичної операції та ін.

Еман 4. Після формулювання завдання визначаються засоби та способи його вирішення. Засоби та способи займають важливе місце в механізмі прийняття тактичного рішення, тому що завдяки ним

здійснюється тактичний вплив на певний об'єкт. До засобів тактичного впливу можна віднести: тактичний прийом; систему тактичних прийомів; слідчу (розшукову) дію; систему слідчих (розшукових) дій; тактичну операцію та ін.

Етап 5. Вибір правильного (оптимального) рішення здійснюється із застосуванням обраного методу. Даний етап у механізмі прийняття є підсумком розумової діяльності щодо формування теоретичної конструкції тактичного рішення. Як правило на цьому етапі виникає кілька варіантів (альтернатив) рішень з яких обирається один, найбільш ефективний.

Етап 6. Реалізація тактичних рішень — це застосування обраних засобів і способів щодо здійснення тактичного впливу та вирішення завдання і поставленої мети. На даному етапі тактичні рішення набувають своєї остаточної форми, яка дозволяє оцінити правильність: обрання засобів і способів тактичного впливу; часу їх використання; послідовності їх застосування; ступеня досягнення поставленої мети.

Вказаний поділ послідовності прийняття тактичних рішень на етапи є певною мірою умовним, тому що процес прийняття рішення до моменту його реалізації здійснюється особою подумки. Однак, не дивлячись на цей факт, при прийнятті рішень у швидкоплинній ситуації, коли приділити акцентовану увагу кожному з етапів прийняття неможливо, дана послідовність залишається незмінною.

Рекомендовано вченою радою Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого (протокол № 4 від 26.10.2018 р.)

Рецензенти:

- В. В. Тищенко* — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України;
М. С. Шумило — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України

Колектив авторів:

- В. Ю. Шепітько*, д-р юрид. наук, проф. (кер. авт. кол.) — вступ; розділи 1, 2, 4; § 1, 4 розділу 5; § 2, 3, 5 розділу 5 (у співавт.); розділ 6; § 1–8 розділу 7; § 1–3, 7, 9 розділу 8; розділи 9, 10, 12; § 1, 3 розділу 13; § 2 розділу 13 (у співавт.); § 1–5, 7, 8 розділу 14; § 3 розділу 15; розділ 16 (у співавт.); § 4–6 розділу 17; § 1, 3, 5–9, 12 розділу 18; § 4, 10 розділу 18 (у співавт.); § 1 розділу 19 (у співавт.); § 2–5 розділу 19; § 3, 4 розділу 21, § 1–4 розділу 22;
В. А. Журавель, д-р юрид. наук, проф. — § 2 розділу 15;
В. О. Коновалова, д-р юрид. наук, проф. — розділ 3; § 4, 5 розділу 15; § 1–3 розділу 17; § 2 розділу 18; розділ 20; § 1, 2 розділу 21;
В. М. Шевчук, д-р юрид. наук, проф. — § 6 розділу 14;
М. В. Шепітько, д-р юрид. наук, доц. — § 1 розділу 15;
Г. К. Авдєєва, канд. юрид. наук, доц. — § 9, 10 розділу 7; § 11 розділу 8; розділ 11;
В. І. Алексєйчук, канд. юрид. наук, доц. — § 3 розділу 16 (у співавт.); § 10 розділу 18 (у співавт.); § 1 розділу 19 (у співавт.);
В. В. Білоус, канд. юрид. наук, доц. — § 2, 3, 5 розділу 5 (у співавт.); § 4–6, 8, 10 розділу 8; § 2 розділу 13 (у співавт.); § 1, 2 розділу 16 (у співавт.);
О. Ю. Буцулюков, канд. юрид. наук, доц. — § 9 розділу 14;
Є. С. Демідова, канд. юрид. наук — § 11 розділу 18;
О. М. Домашенко, канд. юрид. наук — § 6 розділу 15;
Д. В. Затенацький, канд. юрид. наук — § 10 розділу 14;
О. В. Фунікова, канд. юрид. наук, доц. — § 4 розділу 18 (у співавт.);
В. О. Яремчук, канд. юрид. наук — § 5 розділу 22

Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, К82 В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – Харків : Право, 2019. – 456 с.
ISBN 978-966-937-505-6
ISBN 978-966-937-542-1 (т. 1)

У першому томі підручника викладено загальнотеоретичні проблеми криміналістики, висвітлено питання криміналістичної техніки та окремих її галузей, розкрито зміст криміналістичної тактики. Поданий матеріал адаптовано до нових навчальних програм юридичних закладів вищої освіти та сучасних вимог.

Розраховано на студентів юридичних спеціальностей закладів вищої освіти, а також може бути корисним аспірантам, викладачам, науковцям та співробітникам органів правопорядку, суддям, адвокатам та іншим юристам.

УДК 343.98(075.8)

Розділ 12. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛЮДИНИ	
ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ	188
§ 1. Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності	188
§ 2. Класифікація ознак зовнішності людини (словесний портрет)	190
§ 3. Експертне ототожнення особи за фото- та відеозображенням (портретна експертиза).....	198
<i>Запитання для самоконтролю</i>	199
Розділ 13. КРИМІНАЛЬНА РЕЄСТРАЦІЯ	200
§ 1. Поняття та значення кримінальної реєстрації.....	200
§ 2. Види криміналістичних обліків.....	202
§ 3. Дактилоскопичний облік.....	209
<i>Запитання для самоконтролю</i>	214

КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА

Розділ 14. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ	215
§ 1. Поняття і предмет криміналістичної тактики	215
§ 2. Тактичний прийом як елемент криміналістичної тактики	219
§ 3. Джерела і функції тактичних прийомів	222
§ 4. Класифікація тактичних прийомів	227
§ 5. Система тактичних прийомів. Тактичні комбінації й тактичні операції	230
§ 6. Тактичні операції: поняття, функції, структура та види.....	233
§ 7. Психологічні основи використання тактичних прийомів.....	237
§ 8. Тактичне рішення. Проблема тактичного ризику.....	240
§ 9. Прийняття тактичних рішень	243
§ 10. Енграмологія як основа побудови тактичних прийомів	246
<i>Запитання для самоконтролю</i>	251
Розділ 15. КРИМІНАЛІСТИЧНА СТРАТЕГІЯ	
ТА ПРОГНОЗУВАННЯ. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПЛАНУВАННЯ	
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	252
§ 1. Криміналістична стратегія	252
§ 2. Криміналістичне прогнозування	254
§ 3. Сутність організації розслідування злочинів	260